

Epilog

Írta: Bedy-Schwimmer Rózsa.

A közmondás szerint minden francia katona marsallbotot hord a tarisznyájában. Tágabb értelmezésben minden fiú minden karrier kulcsát hozza magával a világra, mert neme előtt minden út, minden pálya nyitva áll, nyitva minden iskola, minden szakképzés lehetősége, míg a lányok előtt a pályák egész sorozatát sorompó zárja el.

A határozott tehetségű fiú gyerekkorától kezdve későbbi pályájára készül. A jövőbeli technikus, asztronómus, vállalkozó, stb. játékaival és olvasmányai is jövőbeli pályája körül forognak. A szakiskolák, ösztöndíjak, a család és a társadalom buzdítása mind megkönnyítik erejének arra a tárgyra való összpontosítását, amelyre hajlama ösztökéli. Ugyanezek az erők a lányt minden ellenkező hajlamával szemben is egyetlen karrierre terelik, irányítják. A lánygyerekek, mind a hány, babával, főzőedénnyel kénytelen játszani, irodalmi szükségleteit gügyögő értelmetlenségek „poézisa” elégíti ki, leányiskolák semmire se nevelő és képesítő nehézségein kievickélve, dilettantisztikus szörnyettekkel bájolja el környezetét és kábítja el érvényesülni akaró igazi tehetségeit! Minden fiú pályája dol-

gában kérdőjelt állít szülei és a társadalom elé, minden leány elé a szülők és a társadalom a házvezetés egyedül üdvözítő pályáját állítják.

Minden nehézséget elsöprő, fékezhetetlen hajlam, vagy leküzdhetetlenül kényszerítő viszonyok azonban még úgylátó emeltek sok asszonyt az akadályozó sorompókon. A technika, a nagyszabású vállalkozás, a fölfedezés, kutató utazás, asztrológia és sok más, nők számára általában hozzáférhetetlennek látszó pálya mégis eredményeket fölmutató, diadalmas siker, asszonyok hosszú sorát emelte ki a tömegből. Ha ezeken a tereken minden sikeres pályafutásnak nagy a kulturális jelentősége, mérhetetlenül nagyobb minden asszony sikere, mert az nemcsak alkotást és annak elismerését jelenti, hanem olyan nehézségek leküzdését, amilyenekről ugyané pályák sikeres férfiai mit sem tudnak.

Ezért a nőnél már joggal nevezhetjük karriernek azt, ami férfiúnál még csak valamely magasabb foka lenne annak a lépcsőzetnek, amelynek legtetején — akár a császári korona vagy a pápai tiara, vagy a köztársasági elnök sapkája is csábíthatja. Hiszen ahhoz, hogy egy asszony elérhesse azt, hogy őt szokás és precedens ellenére, — kinevezzék mondjuk: miniszteri tanácsosnak, vagy egyetemi tanárnak, vagy bankigazgatónak, — ehhez több céltudatos kitartás, energia, szorgalom és geniálitás kell, mint amennyit Bismarck és Moltke együttesen kifejtettek, hogy a nagy Nagynémetországot megalkossák.

Ezeket az asszonyokat nem is hozzájuk, de a nagy fölfedezőkhöz hasonlíthatjuk, — a Columbusokhoz, a Magellánokhoz, a Godinghokhoz. Mert ők is ismeretlen világba hatoltak, ahol ezer akadály támadt lépten-nyomon előttük, s ahol ellenséges törzsfőnökök vicsorgatták reájuk fogukat . . . És ők mégis ott maradnak, mégis megállják helyüket, mégis új földet nyitnak meg a maguk és az utánuk jövők részére, és új

életviszonyokra, új világnézetre szoktatják az elavult „routine” imádóit. Az előző lapokra olyan női neveket jegyeztünk föl, amelyek örök időkre messze látható fénnel fogják beragyogni az emberiség történetét, de most befejezésül szabadjon olyan asszonyokról is beszélünk, akik nem tanították ugyan új földrajzra az emberiséget, nem uralkodtak nemzetek fölött, de akik választott pályájukon egytől-egyig úttörők voltak, és ott gyűjtöttak föl új fényeket, ahol eddig teljes sötétség honolt, az Előítélet dohos barlangjában, vagy még ennél is sötétebb, ridegebb helyen: az eltévelyedett emberek szívében, ők is úttörők voltak, hódítók és — győztesek.

Vigasztaló tudat, és jó is, ha ezt sohasem feledjük, hogy a legnagyobb toronyórának is csak éppen olyan a járása, mint a legkisebb zsebórának, — s ha jó, — ez is, az is egyformán mutatja a delet tizenkettőkor. Ezt pedig nem az határozza meg, hogy a mutató mekkora kört fut be, hanem az, hogy a benső szerkezet ennél is, annál is egyformán értékes-e. Mert ha igen, akkor tulajdonképpen az már „külső körülmény”, hogy az az óra mértföldekre ellátszik-e, s hogy száz- meg százezer embernek szabályozza az életrendjét, vagy hogy csak méternyire látszik s hogy csupán egyes csoportok rendezkednek szerinte.

Az előbb az emberi szív rejtekeit említettem, és amikor erre gondolok, lehetetlen, hogy eszembe ne jusson az, aki nagy jósága kisugárzó erejénél fogva még oda is melegséget — újjá születtető melegséget tudott árasztani, ahol eddig csupán a bűn sötélt. Ez az asszony Fry Erzsébet volt. Valaki azt mondta róla: „az olyan lények, amilyen ő, nem olyannak hagyják a világot, amilyen volt, mielőtt ők éltek benne, hanem jobbnak”. — Ennél sohasem mondtak igazabbat, mert Fry Erzsébet valóban jobbá tette azt a világot, ahol addig csak a rossz tanyázott, — mert: magasztos példájával jobbá tette azokat, akik efölött a világ fölött pálcát törtek.

Mai fölfogásunkkal rnég elképzelni is nehéz azokat az állapotokat, amelyekben kivétel nélkül egész Európa börtönei leledztek. Silvio Pellico leírta ugyan szenvedéseit a velencei „piombik”-ban, mégis az ő idejében ezer és ezer rab irigyelhette sorsát, mert, igaz hogy pokol se lehet annál iszonyúbb, de legalább egyedül tűrte, — míg ők egy-egy nagy sötét, kimondhatatlanul piszkos, bűzös helyiségben ég tudja hányan voltak összezsúfolva, — férfi, asszony, gyermek és — örült! egy csomóban! S ha hetenkint ki is járt a testi fenyítés úgy a rég elítéltre, mint a csupán gyanúra bezárt szerencsétlenre; — viszont, akinek pénze volt, az hozathatott pálinkát kénye-kedve szerint, s az ezután következő orgiákat se akadályozta meg senki. Így volt ez egész Európában mindenütt.

Ami az igazságszolgáltatást illeti, csak egy példát említek: A newgatei fogházból 1833-ban egy kilenc éves gyermeket ítétek halálra, mert egy pálcikával rést ütött egy üzlet ablakán s négy fillér ára festéket lopott el magának. Az ítélet így hangzott: „rést ütni más ember tulajdonát képező ablakon: betörés. Betörés pedig halállal büntetendő.” Fry Erzsébet először 1817-ben találta magát szemtől-szembe mindazzal, ami az emberi társadalomban rossz és irtózatoss; tudniillik akkor hatolt be először Newgate tömlöceibe. És amit ott tapasztalt, holta napjáig remegésben tartotta anyai nagy szívét, mert leírhatatlan látvány fogadta. A legelvetemültebb bűnösök, a dühöngő örültek, a kétségbeesett asszonyok és a síró gyermekek, kérő, rikácsoló, üvöltő, jajgató kara zúgott feléje. Középkori barát képzelete sem tudott volna ilyen poklot megteremteni! S amint Fry Erzsébet szóttan irtózáttal nézett maga körül, egyszerre érezte, tudta, — hogy abban az órában, Európán végig száz és száz börtönben ugyanilyen jelenetek játszódnak le!

És a lelke legmélyéig megrendült fiatal leány legott fogadást tón. A börtönök újjászervezését tűzve ki céljául.

Életét adta az ügynek. És nem hiába adta!

Az első húsz esztendő azonban látszólag nyomtalanul tűnt el. De ő rendületlen hittel imádkozott, magyarázott, buzdított. Barátnéit, rokonait arra szoktatta, hogy a börtönöket látogassák, és vigasztaló szavukat senkitől se vonják ott meg. A bírákhoz is eljárt, s kérve-kérte őket, legyenek könyörületesek, s ítéleteiket szélesebb alapra fektetett igazság szerint hozzák meg. És lassan-lassan sarjadzni, érni kezdett az ekként elvetett mag. Innen is, onnan is, Németalföldről, Parisból, Poroszországból, sőt még a messze Oroszországból is kezdtek kérdésekkel ostromolni. Victoria királyné magához hívatta, s tanácsát kérte ki a fegyházak újjászervezését illetőleg, — s amint a nagy asszony elmagyarázta nézetét, legott röpltek a parancsok; nemkülönben törvényhozó urak gyűltek össze, hogy szavát meghallgassák, megszívleljék. És Anglián végig egyik fogház a másik után tisztult, világosodott. Szomorú népességét gondos válogatás alá vették, s asszony-börtönök, kórházak vonták el belőlük az őket megillető kontingenst.

Anglia királynőjének példáját aztán a többi koronás fő is sietett követni, s meghívásokkal halmozták el Fry Erzsébetet. Több ízben járt is a kontinensen, s mindenütt — úgy az uralkodók, mint a népesség — a legnagyobb tisztelettel várták, fogadták.

Aki pedig őt egyszer meghallgatta, az föltétlenül meghajlott akarátának. — „Mert ki tudna ennek az ezüsthangnak ellentállni?” — mondta Carlyle a chelseai bölcs, midőn egyszer fültauja volt Fry Erzsébet beszédének.

S ha ma betekintünk a mi Mária-Nosztránk jól szellőzött, világos, tiszta termeibe, ahol egy-egy szelid arcú apáca fölügyelete mellett 10-20 tisztességesen öltözött leány és asszony himez patyolat alapon pókhálófinom fonállal, — egész biztosan tudhatjuk, hogy mindez azért van így, mert a legsötétebb

világrész, — a bűnös emberi szív — nagy hódítója, Fry Erzsébet élt, s a világot nem olyannak hagyta, mint amilyenek találta, — hanem — jobbnak.

*

Nem is kell Agnodikéig visszamennünk, aki tudvalevőleg a harmadik században élt Krisztus előtt és Athenben egyike volt a legkeresettebb orvosoknak, mégis egy egész gyöngysora csillan elénk az olyan asszonyi névnek, melynek viselői valamely tudományágban nagy tekintélyre, hírnévre tehettek szert.

Ezt különösen francia és olasz földön tapasztaljuk. Igaz, hogy ott egész a XVIII-ik század végéig az egyetemek tárva-nyitva álltak férfinak, asszonynak egyaránt.

Hosszú lenne tehát a névsor, ha mindazokat a nőket föl akarnók sorolni, akik Parisban, Salernóban, Bolognában kitüntetéssel végezték tanulmányaikat. De talán megemlíthetem Trottole di Ruggierőt, a salernói egyetem orvostanárát (XI-ik század). Dorothea Bocchit bolognai orvost (XIV-ik század). Ugyanott a matematika, bölcsészet és nyelvészet illusztris tanárát Gaetana Agnesit, akit nagytudományú apja után „mint egyetlen méltó utódot” hívtak meg a katedrára.

Különösen hangzik, mégis tény, hogy a francia forradalomig a nőnek aránylag több tere volt a tudományos irányban való fejlődésre, mint az azt követő 60-70 esztendőben. Talán Napoleon nőgyűlöletének köszönhetjük ezt, az ő példájának, az ő befolyásának, melyet híven tükröz vissza a Mme de Staël-ekkel és Mme de Condorcet-ekkel szemben tanúsított kicsinyes gyűlölködése, s a Code Napóleon szégyen-paragrafusai.

Látjuk azt, hogy amíg ő élt, s még azután is egy ideig mindaddig, míg lángeszének óriás szuggesztiója uralkodott az emberiség gondolkozásán, — az asszonyok hiába kopogtattak

az egyetemek kapuin. A világ elhitte, hogy a női nemnek csakis kizárólag két életcélja lehet: vagy szülni, vagy — züllni.

Hiszen még a múlt század negyvenes éveiben Lady Montagne így írhatta: „Hamarább bocsátják meg a nőnek, hogy a bűn ösvényére lépett, mint azt, hogy valami komoly foglalkozásra adja magát. Ezért csak olyan könyveket adnak a kezébe, amely az értelmet zsongítja, altatja; csak azt helyeslik, ha külsejét cicomázza, de elvárják tőle, hogy mérhetetlen tudatlanságát holta napjáig tiszteletben tartsa.”

Ennek a kifakadásnak jogosultságát bizonyítja az a sok bosszantás, csúfolódás, amelyet Miss Elia Blackwellnek (1821—1910.) el kellett tűrnie, mielőtt jól kiérdemelt orvosi diplomáját kézhez kaphatta. Szerencséjére a betegek több bizalommal viseltettek iránta, mint tanárai s férfi-kollégái, — mert haláláig ő maradt Amerika egyik legkeresettebb orvosa.

Nehéz küzdelmeken ment át Miss Jex-Blake is, aki néhány társnőjével elhatározta, hogy az edinburgi egyetemen orvosi tanulmányokat fog végezni. De midőn elérte azt, hogy végre (elképzelhetetlen fáradság, kitartás és pénzáldozat árán) a „Royal infirmery” kapuit megnyitották számára, — a nagy tanterembe lépve, őt és társnőit egy nem várt meglepetés fogadta: ugyanis a katedra előtt éppen annyi eleven birka ácsorgott báméskodva, ahányan ők voltak. Igaz, hogy a folyosókon füttyülő, gúnyolódó „kollégák” közül mégis akadt egy vagy kettő, aki pirulva sompolygott utánuk és igyekezett a holtra rémült állatokat kikergetni, de az éppen megérkező tanár ennél is alaposabban vetett véget e nevenségesen csúnya demonstrációnak, egész nyugodtan odaszólva: „Hagyja kérem. Csak maradjanak itt azok a birkák, mert biztosítom önöket, hogy ezeknek az állatoknak sokkal több az esze és a tapintata, mint azoknak, akik ide terelték őket.”

És az ilyen szellemben rögtönzött tüntetések valamelyes

formában, Amerikától Németországig minduntalan ismétlődtek. Bizonyoságul annak, hogy nem sokkal kevesebb bátorság kellett ahhoz, hogy nő valamely egyetemen tanulni próbáljon, mint ahhoz, amit Miss Mary Kingsley megcselekedett, tudniillik, hogy elment a kannibálok közé „folk-lore”-t (népmeséket) gyűjteni.

Miss Jex-Blake és társnői tehát azzal a türelemmel, amelyet csak két érzelem képes az emberben kiváltani, — tudniillik a cél iránti határtalan lelkesedés, és a meg nem értők iránti módfeletti megvetés, — hagyták az edinburgi ifjakat tombolni, gúnyolódni és fondorkodni, ők pedig tanultak szépen tovább. Az eredmény nem is maradt el, mert mindannyian orvosi diplomát kaptak, és közülök még ma is él nem egy, aki mosolyogva gondol vissza arra a ma már — Angliában legalább — alig elképzelhető jelenetekre, melyek ifjú éveit megkeserítették.

Miss Jex-Blake nagyőri nagy orvosi praxisnak örvendett és óriás munkát fejt ki még ma is a betegápolás szervezése és a nők orvosi tanulmányainak megkönnyítése körül.

De minden angol nőorvos közül legérdekesebb dr. Garrett-Anderson asszony, Alderburghnak 1908 óta mayorja. Európának ez az első női polgármestere, hatalmas munkásságú asszonyélet alkonyán jutott a nagy felelősséggel, rengeteg munkával járó politikai hivatalhoz, amely arra kényszerítette, hogy orvosi praxisáról lemondjon.

Dr. Garrett-Anderson asszony ifjú korában azok sorában küzdött, akik teljes pályaválasztási szabadságot és politikai jogegyenlőséget követelnek a nők számára. Hatalmas lendülettel nekivetette magát az orvosi pályát elzáró sorompókra, amik az ő és társai állhatatos küzdelme nyomán le is dültek, ő maga az első nők közt volt, akik Angliában az orvosi pályára léptek.

Nagykiterjedésű, irigyelt jövedelemmel járó orvosi praxisa nem akadályozta meg a választójogért folyó mozgalomban

való részvételben. Még a Stuart Mill személyes gárdájához tartozott és 1866 június 6-án Emily Devissel ketten adták át a parlamentben az 1499 aláírással ellátott első kérvényt a nők választójoga érdekében. Azóta pedig országos hírű nővérevel, Millicent Garrett-Fawcett-tel válllvetve, szünet nélkül dolgozott hazája asszonyainak fölszabadításáért. Mind a két nővér olyan férjet választott, aki munkájának kongeniális osztálytársa. Együtt dolgoztak és együtt küzdöttek az emberiség nagyobb boldogulásáért. Gyermeküket ideáljaik továbbterjesztésére nevelték mind a ketten.

Aki a csodásan boldog kristályos harmóniában élő testvérpár munkásságát végigtekinti, aki e két hetven éven fölüli asszonyt szemléli, nem tudja mit csodáljon jobban: ránctalan piros-pozsgás, friss arcukat, még alig őszülő, intelligens szöke fejüket, egész rugalmas, rengeteg fáradságot legyőző lényüket-e, vagy fiatalos hevüket, szenvedélyes lendületüket, pompás ékesszólásukat, amellyel minden személyes sikeren túl fáradhatatlanul küzdenek az angol nők politikai egyenjogúsításán.

Különösen érdekes, hogy dr. Garrett-Anderson asszony, a két testvér közül az idősebb, temperamentumosabb és polgármester létére is harcosabb hajlamú. Amikor 1906 körül a pártok hitegetésébe belefáradt angol nők egy csapata kivált a Mrs Millicent Garrett-Fawcett elnöksége alatt 1867 óta alkotmányosan küzdő suffragettek országos szövetségéből, dr. Garrett-Anderson is átpártolt a harcias suffragettekhez, annyira, hogy az egyébként tovább is ideális testvéri viszonyban élő nővérek a választójog megszerzésének taktikájában szembekerültek egymással.

Dr. Garret-Anderson asszony óriási pénzüsszegekkel támogatva kezdettől fogva a harcias mozgalmat, országszerte előadásokat tartott, sőt 1907 végén jelentkezett egy olyan de-

putáció tagjaul, amelyről előre tudták, hogy Asquith letartóztatja és börtönbe küldi majd.

Röviddel polgármesterré választatása után mondta e sorok írójának a Graduated Womens Club barátságos fogadótermében:

„Nagyon szeretem új hivatalomat, az orvosi praxisomat amúgy is földtam volna, csak azt az egyet bánom, hogy börtönbe már nem mehettem ügyünk érdekében. Ennyi regarddal mégis tartozom a polgármesteri hivatalnak. De azért persze csak búsulok, hogy börtönbe nem mehettem az ügyünkért.”

— Ne búsulj mama, majd megyek a nyáron heiv etted, — dr. Anderson kisasszony, a polgármester leánya vigasztalja ezzel az anyját. Átvette az orvosi praxisát, mellette küzd a suffragettek sorában és a polgármesterséggel génébe hozott anyja helyett a deputációs martiromságot is vállalta.

Dr. Garret-Anderson asszony polgártársai tiszteletét és szeretetét a legteljesebb mértékben meg tudta szerezni. Pártra való tekintet nélkül csoportosul körülötte a lakosság. Az a ferde helyzet, hogy egy város feje nő lehet, de a város feje a város képviselőjére nem szavazhat, mert nő, a politikai pikantériák egész sorozatát idézte elő. Így dr. Garret-Anderson asszony már két képviselőválasztás után nyújthatta át a mandátumot, mint a polgárság politikai bizalmának kifejezését Aider - burgh képviselőjének, akinek a megválasztásához azonban a szavazatával nem járulhatott. Nem is mulasztotta el az alkalmat, hogy jóízű humorral ne utaljon a helyzet komikumára s Alderburgh képviselője természetesen hevesen fogadkozott, hogy nem nyugszik, amíg városának mélyen tisztelt polgármesterét és a város többi asszonyait nem tisztelheti választói között.

Ugyancsak érdekes jelenet volt, amikor hivatalos ornatásban, a polgármesteri nyakláncsal ékesítve a városháza erkélyéről Edvard király halálát és az új király trónralépését hir-

dette ki Alderburgh megilletődött közönségének. A koronázási ünnepélyen két, utána más városban megválasztott polgármester társával együtt a polgármesterek csoportjának központja volt. Egy héttel előbb pedig a választójogért küzdő nők demonstrációs menetének orvos-csoportjában gyalogolt London utcáin át, politikai hivatalának méltóságával is emelve az asszonyok e történelmi fontosságú menetének a súlyát. Dr. Garrett-Anderson asszony a város adminisztratív és kulturális munkájára rányomta egyéniségének bélyegét.

Ahogy családja a legtökéletesebb feleséget és anyát szereti személyében, páciensei az önfeláldozó, lelkiismeretes orvost tisztelték benne, úgy bővített családja, Alderburgh város polgársága a hivatalának minden kötelességét páratlan odaadással teljesítő vezetőjének ismeri el.

Mrs. Helen Lorin Grenfell munkásságát dicséri, hogy utána újból nőre bízta Colorado közoktatásügyének a vezetését. Dr. Garrett-Anderson asszony is igényt tarthat valamelyes érdemre abban a tényben, hogy az ő polgármesterségének hatása alatt Angolország hamarosan még két városában asszonyt választottak, egy-egy asszonyt a város közügyeinek a vezetésére,

Highwicombe városa Miss Dovet, egy koedukációs magániskola igazgatóját és Oldham városa Lees asszonyt, aki mint városi képviselő szerezte meg a polgárság bizalmát. Az amerikai városokban sem ritkaság már a polgármester-nő.

Latin népek lakta országokban aránylag kevés olyar asszony, aki direkt, vagyis felelősséggel politizál, (mert indirekte, minden országnak elősmert nagy befolyásos tényezőjé a nő, — csakhogy felelősség nélkül s ez nagy veszedelem lehet) Annál örvendetesebb Spanyolország elhatározása, hogy a kiváló írónőt, Pordo Bazán Emiliát a közoktatásügyi minisz-

tériumban miniszteri tanácsossá nevezte ki. S mivel biztosra vehetjük, hogy nagy úttörő szerep vár még Mrs Alice Smith Merrill-Horne-ra, akit 1899-ben választottak meg Utah parlamenti képviselőjévé. Az önégTkuslitaâ asszony egyetemet és művészetHahulmányokat végzett és hazájának legünnepeltebb festője lett. ízig-vérig művész, a művészeknek azon modern fajtájából, amely a tehetségében nem keres kifogást arra, hogy a társadalmon fölül állva a forrongó élettel való kapcsolat nélkül elmerüljön a szín és a forma világába. Szociális érzéke ösztökéli, hogy művészetével is a közt szolgálja, munkájával is kapcsolatban maradjon a társadalommal.

Szociális és kulturális egyesületekben kifejtett működése vezette polgártársait arra, hogy a művésznőt képviselővé válasszák. Férje nagy örömmel vette megválasztását, sőt egy a jelölést megbeszélő deputációnak Mrs. Home négy bájos apró gyermeke is megígérte, hogy „igen nagyon jó lesz, hogy a képviselő-mama ne legyen kénytelen pirulni a rossz babák miatt”.

— Állták is a szavukat, — beszélte Mrs. Home, amikor e sorok írójának büszkén mutogatta gyerekeinek csoportfényképét.

Nehezen szánta magát az aktiv politikai pályára, de amikor belátta, hogy művészi és szociális reform-eszméit leghathatóbban éppen a törvényhozás útján érvényesítheti, elvállalta a jelöltséget.

— Képzelteri, — mondta Mrs. Merrill-Horne, — mennyire nyomott az a tudat, hogy a mi nemünk politikai munkásságát elítélők működésemet folyton gyanakvó éberséggel kémlelik majd s hogy a legcsekélyebb politikai hibámat is — elvből — elefánttá fűjják majd föl.

Az urammal sokszor tréfálkoztunk, ne rendezzünk-e egy kis „házi perpatvart” azok örömére, akik boldog házasságunk

föltétlen elpusztítását jóskolták meg. De hazámfiái és lányai becsületére kiemelhetem, hogy hamar elismerték különféle munkaköreim összeegyeztethetőségét.

Mrs. Alice Smith Merrill-Horne parlamenti tevékenységével elsősorban szociális problémák és művészet-pedagógiai kérdések megoldására törekedett. Utah államának „Art Institution”-ja Mrs. Home első törvényjavaslatának eredménye. Mrs. Horné javaslatára elhatározták, hogy ennek az intézetnek az alapítása mellett az állam költségvetésébe nagyobb összegeket állítanak a művészet istápolására, ellentétben sok más amerikai állammal, amelynek háztartásában a művészet a hamupipőke szerepét játssza. Mrs. Horné törvényjavaslata alapján a kormány évi műkiállításokról gondoskodik, nagy állami díjakat tűz ki, művészettörténeti tanfolyamokat szervez és állandó képgyűjtemény létesítését határozta el. Tiszteletére „Alice Art Collection”-nak nevezték el Utah nemzeti múzeumát.

Az ingyenes oktatás kibővítése Utahban Mrs. Home törvényhozói kezdeményezésének köszönhető, valamint az utahi egyetemek nagyszabású fejlesztése is. Elnöke volt egy' parlamenti bizottságnak, amely az egyetemek reorganizációját, állami támogatását, stb. készítette elő.

— Bár minden anya országgyűlési képviselő lehetne, — mondta Mrs. Home egy alkalommal. — Azt hiszem, sokkal kevesebb gonddal nézne gyermekei jövője elé és lelkiismerete nem furdalná, ha gyerekei olyasmit élveznek, amihez más gyermekek nem juthatnak.

— Látja, ha gyermekeimet nyaralni viszem és elgondolom, hány gyermek nem nyaralhat, a gyermekek szünidei telepéről gondoskodó törvényjavaslatokba önthetem sajnálkozásomat. Ha a gyermekeim vidám csipogással ugrálnak körülöttem, eszembe jut az a tömérdek szerencsétlen gyermek, akiknek ifjúságát a gyár, a bánya, az otthoni munka öli meg. Az

előtt sajgott a szívem, ha ilyesmire gondoltam, az ecsetemmel vagy a tollammal igyekeztem az emberek figyelmét erre a problémára terelni, most az ecsetem fölszabadult és én kerülő út nélkül, közvetlenül és biztos kézzel hozzájárulhatok ahhoz, hogy hazám összes gyermekei fölszabaduljanak az ifjúságukat megrabló, fejlődésüket károsító, túlkorai kenyérkereső munka elől. Szinte azt mondanám: csak amióta képviselő vagyok, lettem gyermekeimnek a szó legszorosabban vett értelmében anyja. — Ez a nyilatkozat mindennél jobban jellemzi a kiváló asszonyt, aki példát mutat arra, hogy nem elég gyermekeinket a világ számára nevelni, hanem a világot is meg kell nevelni gyermekeink számára.

Mrs Home még fiatal asszony, karrierje még fölfelé emelkedhetik és bizonyára emelkedik is.

Mrs. Home után számos nő lett képviselő. Az olyan országokban, ahol a nőknek van választójoguk (Idaho, Wyoming, Colorado, Utah, Whashington, California, Norvégia, Finnország, Uj-Zeeland, Dél-Ausztrália, Nyugat-Ausztrália, Uj-Dél-Wales, Tasmania, Queensland, Victoria) mindenki természetesen találja, ha e jog immár asszonyokat is politikai pályára visz.

Az érdekesebb esetek közül kiemeljük Mina Sillanpää pályafutását. Cseléd volt, parasztszülők gyermeke. Finnország munkásságának szervezése idején a cselédeket tömörítette olyan egyesületekbe, amelyek a cseléd alapos kiképzésére való törekvéssel szálltak szembe, a Finnországban sem ismeretlen cselédmizéria bajával.

Mint a helsingforsi cseléd-egyesület elnöke olyan kiváló organizáló tehetségnek bizonyult, hogy más pártállásuak elismerését is megszerezte. Amikor Finnországban először választottak az általános választójog alapján: Mina Sillanpää, a volt cseléd, mint országgyűlési képviselő vonult be az országházba. Azóta négyszer választott a finn nép és Mina Sillanpää

mindannyiszor újból kapott mandátumot. A jövő kérdése, milyen magasságba viszi majd az élet a cseléd-sorból kikerült művelt nőt.

Végezetül még két nevet szabadjon említenem, a Mrs. Walter Maunderét, aki az angol csillagászati társulatnak alelnöke s akit hazája eddig már ötször küldött ki nap- és holdfogyatkozást tanulmányozó tudományos expedícióra; így LapJandba 1896, Indiába 1898, Algírba 1900, Mauritiusba 1901-ben s végül Labradorba. A másik asszony Cornelia Sorabje, pályája talán még érdekesebb, mert ő az első női ügyvéd, aki arra szánta magát, hogy a „Purdah” kétszeres zárja mögött rejtegetett hindu asszonyok szószólója legyen. Kísérlete .inyesen bevált, mert ma ő a bengali kormányzáság hites jogügyi tanácsosa, s a „Kaiser y hind” érdemrend tulajdonosa. Irt néhány kitűnő regényt is, mely a bengali asszonyok életéből van merítve.

Íme egypár röptében elkapott név abból a rajból,” mely az utóbbi hatvan esztendő társadalmi átalakulásán türelmesen, szorgalmasan dolgozott, épített. Se helyünk, se szándékunk kimerítő névjegyzéket adni. Különben is lehetetlen volna, hiszen annyian vannak, s annyival szaporodik számuk nap-nap mellett. Csak azt akartuk, hogy a szilárd kitartásnak, céltudatosságnak és ezáltal elért sikereknek egypár példáját bemutassuk, buzdításul, telkesítésül. S ha csak egy is lesz a sok száz magyar leány között, aki e sorokat olvasva rájön, hogy az eddig élt férjet-váró zsúr-élet nem méltó hozzá s e helyett egy oly életcél tűz ki magának, ami lelki világát ezer étellel gazdagítja, hazájának díszeré, családjának és az emberiségnek pedig javára válik, akkor célunk elértük, s mi örök hálával fogunk a szövétnék hordozó Mme Curiekre és Fry Erzsébetekre gondolni.